

מעירים לי שספר היובל של האי' ולנשטיין עומד לצאת לאור בימים אלה. אנו מברכים אותו להוצאת הספר.
הצטדקו שלא יוכלו להשתתף החברים האדונים ש' הלקין, א' הלקין, ש' מורג ומ' מיקם.

שלא כבשאר הישיבות, אין בסדר היום של ישיבה זו סעיף על אישור זיכרון דברים. הכנתו של זיכרון הדברים של הישיבה הקודמת לא נסתיימה. תשובות החברים ותיקונים לטייטת זיכרון הדברים נשלחו למזכירות באיחור רב, על כן לא היה אפשר להכין את זיכרון הדברים לאישורו בישיבה זו. אנו מבקשים מן החברים, שישמרו על המועד שנקבע להכנסת התיקונים ולהחזרת החומר, שאם לא כן נראה את שתיקתם כהודאה ויטוים זיכרון הדברים. הפעם החלטנו לחכות, ונביא את זיכרון הדברים לאישור בישיבה הבאה.

ב.

הא' מירסקי: לפני זמן מה כתבו שלושה חברי האקדמיה מכתב למנהלה בעניין, שחבר המשתתף בעבודת האקדמיה יוכל לקבל תשלום עבור עבודתו, אם הוא מבקש זאת; לא שיינתן שכר לכל חברי האקדמיה, אבל מי שמבקש ליטול שכרו - יוכל ליטול. שלושה חברים חתמו על המכתב. נתקבלה תשובה מן המנהלה, שהיא החליטה שלא לתקן את התקנה הזו, ולא נימקה את החלטתה, והוא דבר שהתמיה. מי הוא שצריך להחליט בדבר - המליאה או המנהלה?
ועוד יש לי להעיר: אחד מחותמי המכתב הוא חבר המנהלה. בדיון היה, שלא תדון המנהלה בעניין בלא השתתפותו של החבר החתום על המכתב. אין העניין דחוף כל כך, שהיה כדאי לדון בו בלעדי אותו חבר מנהלה, שהיה בין חותמי המכתב.

הא' בן-חיים: איני זוכר, מי נכח באותה ישיבה. אני יודע, שהמכתב שנשלח למנהלה נדון במנהלה. לא היה חבר שביקש לעכב את הדיון מחמת שנמנע ממנו להשתתף בישיבה. אילו הייתה בקשה כזו, אני בטוח שהיינו נענים לה.
לאחר שנתקבלה החלטה, נשאלה שאלה, אם יש להודיע עליה במליאה או לא. כתבנו מכתב על דעת המנהלה לכל אחד משלושת החברים החתומים על המכתב והודענו להם במדויק את נוסח ההחלטה. לא קיבלנו כל ערעור. זה היה לפני הישיבה הקודמת של המליאה. החברים שהיו בישיבה, וביניהם חבר שהיה חתום על המכתב, לא ערערו. על השאלות, מי מחליט, האם יש סמכות למנהלה להחליט או לא - אשיב: כל דבר שהמנהלה מחליטה, המליאה יכולה לקבלו או שלא לקבלו. לאחר שלא בא ערעור, לא העמדנו זאת על סדר היום.

הא' מירסקי: מדוע לא נאמר טעם?

הא' בן-חיים: הטעם שקוף מאוד. החברים אמרו, כי חברות באקדמיה, ובכלל זה תפקידי הנשיא וסגן הנשיא, הוא עניין של כבוד. אין תשלום בעד השתתפות בישיבות. זו דרכה של האקדמיה. משלמים הוצאות אש"ל ונסיעות, אך אין משלמים שכר השתתפות בוועדות. אם חבר עושה עבודה מחוץ לתפקידי חברות, כגון עריכה, האקדמיה שילמה ומשלמת. אבל העבודה בוועדות וההשתתפות בישיבות הן בהתנדבות. לא רצינו לסתור את העיקרון הזה. דנו על כך רבות. ייתכן שזה לא לטובת העבודה באקדמיה, אך זה הכלל המקובל. שאם לא כן, תתעורר השאלה, מה דינם של אנשים שאינם חברי האקדמיה, שעובדים יחד עם חברי האקדמיה בוועדות, ומקדישים לעבודה זו מזמנם? האם ייתכן, שחבר האקדמיה יקבל שכר, והמומחים לא? אזכיר, כי טענתנו החזקה בדרישתנו לקבלת כל תקציב האקדמיה מן הממשלה, הייתה, שעבודתנו היא עבודה בהתנדבות. המנהלה לא

ראתה אפוא טעם להציע לשנות מן המקובל. אם מישהו רוצה, שתדון המליאה ותחליט על כך, הרי זו זכותו, ונעמיד את השאלה להצבעה. ייתכנו מקרים מיוחדים, ואמנם ידעה האקדמיה למצוא דרך לפצות חבר, שידענו שמצבו מצריך זאת.

הא' מירסקי: אני מודה על התשובה. אני רוצה לתקן ולהעמיד את שאלת שלושת החברים על מקומה. לא הייתה פנייה או בקשה במכתב, שתשלם האקדמיה למשתתפים במליאה או בוועדות. אבל שלושה חברים מהאקדמיה ביקשו לתקן את התקנה הבאה: אם מישהו מחברי האקדמיה ירצה לקבל תשלום, יוכל לקבל אותו.

הא' ברוידא: איני מתכוון להיכנס לגופו של העניין. הבעיה נכבדה, מסובכת, ולא חד-משמעית; לא נדון בה עכשיו. בין שתתמנה ועדה לבדיקת העניין ובין שלא תתמנה, אני מציע, שיהיה דיון עקרוני בשאלה במליאה.

הא' אירמאי: שאלה זו התעוררה בשעתה בוועדה המרכזית למונחי הטכנולוגיה, לגבי משכורת לאחד מחברי האקדמיה, שכבר אינו חי. בשבילו היה זה אבדן הכנסה. הוא עסק בהוראה, ובזמן הישיבות הפסיד הכנסה. היה דיון, וסוכם, שבגלל העובדה שהחבר מפסיד מהכנסתו ואין לו משכורת תמורתה, יקבל תשלום על השתתפותו בישיבות.

הא' מלמד: אני מציע, שתעסוק בזה המנהלה, ולא המליאה.

הא' בן-חיים: לא נתננו פרסום להחלטה זו. הודענו לחברים שכתבו את המכתב. הם לא ביקשו דיון במליאה.

ג.

הגב' בהט: הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות הודיעה למליאה: "משקל פֻעֵלִן יהיה רפה (גם ע' הפועל וגם ל' הפועל). קצת שמות באים בדגש חזק בע' הפועל ואלו הם: דְבָרְךָ, וְנָחְךָ, חֲבָלְךָ, קִבְּלְךָ, קִבְּצְךָ. נקבע באותה ישיבה, שהאקדמיה תבדוק מלים נוספות במשקל זה, המצויות בשימוש, והן דגושות.

הוועדה בדקה את כל המלים במשקל פֻעֵלִן במילון העברי וראתה להוסיף על היוצאים מן הכלל גם את השמות טַפְסֵן (=המטפס בהרים כנגד הַטְפֵסֵן שבבנייה) וְעֶבְדְךָ, וליד קִפְּדֵן להתיר גם קִפְּדֵן.

נבדקו כל המלים שבמילון אבן-שושן, והא' אירמאי המציא אף הוא לחברים רשימה של שמות במשקל זה ממילוני האקדמיה, והם בדגש. הוועדה החליטה להוסיף על הדגושים רק את המלים הנזכרות בהודעה, היינו: טַפְסֵן, עֶבְדְךָ, וליד קִפְּדֵן להתיר גם קִפְּדֵן.

הא' ברוידא: העניין מוצג כספק: משקל פֻעֵלִן יהיה רפה, אבל קצת שמות באים בדגש חזק בע' הפועל ואלו הם: דְבָרְךָ, וְנָחְךָ, חֲבָלְךָ, קִבְּלְךָ, קִבְּצְךָ. משמע - חריגים. אבל החלטה זו אינה מביאה בחשבון את התפתחות הלשון, שיש לה נטייה לגיטימית במשקל זה לדגוש את ע' הפועל, בייחוד כשמדובר בעיסוק אינטנסיבי או בשמות הנובעים מבניין פיעל. האם לא מוטב אפוא לפתוח כאן עוד פתח חוקי תחת להתעלם מן הנעשה ולשים מחסום? "וְנָחְךָ" שדרכו לוותר, בתי"ו דגושה דווקא; וכן יהיו "אֶבְדְךָ" ו"שִׁבְדְךָ" אנשים, שדרכם לאבד או לשבר, בבי"ת דגושה, ולא רפה. ויהיה לא טבעי לקרוא למי שמגבב דברים "גִבְבְךָ" בבי"ת רפה. והיכן "קִבְּרְךָ" ברשימה של "קצת שמות הבאים בדגש חזק בע' הפועל?" כלום יאמר מישהו "קִבְּרְךָ" בבי"ת רפה? והרי אף "סִרְבְךָ" שייך לסוג זה וכן "צִרְפְךָ", המצרף צירופים,

ו"סִבְּרָן" מי שמסבך כל דבר), ובכל יום נוספות מלים דווקא במשקל זה. הדקדוק צריך להיענות להתפתחות הלשון, ולא להכריז על עשרים וחמש מלים (ובכוח - הרבה יותר), שהן חריגות.

אני מציע, שייאמר, כי ליד משקל פֶּעֶלְן, בע' הפועל רפה, יש משקל פֶּעֶלְן בע' הפועל דגושה, שיהיה שמור להגדרת העושים פעולה תדירה או חוזרת או אינטנסיבית, הנבנית מן הפיעל.

הא' בלאו: אני מבקש להזכיר לחברי המליאה את הדיונים הקודמים שהיו לנו. החלטנו בהם על מסגרת מסוימת; ההחלטה שאושרה על ידי המליאה הייתה, שאנו מקבלים בעיקרון, שבדרך כלל משקל פֶּעֶלְן יהיה רפה, לא דגוש, הן בע' השורש הן בל' השורש. אבל המליאה החליטה באותה הזדמנות, ששמות ידועים יצאו מן הכלל. לא ייתכן, שבכל דיון יגוללו את השאלה כולה מחדש. אנו דנים עכשיו רק בפרטים. איננו יכולים לחזור ולדון בבעיה, ולא מפני שההחלטה הייתה טובה כל כך, אלא מפני שכך החלטנו. אנו חייבים לשמור על מסגרת מסוימת.

הא' אירמאי: אינני מערער על הכלל. אני רוצה לדון על היוצאים מן הכלל. עברתי על המילון של אבן-שושן ועל הקביעות של האקדמיה. מיינתי את המלים לפי משקלן, בין השאר משקל קֶטְלָן, ומצאתי: 362 מלים במשקל קֶטְלָן; 239 במשקל קֶטְלָנוּת; 234 במשקל קֶטְלָנִי; 22 במשקל קֶטְלָנִית - מהן בדגש חזק: 99 מלים במשקל קֶטְלָן; 68 מלים במשקל קֶטְלָנוּת; 56 מלים במשקל קֶטְלָנִי ו-2 במשקל קֶטְלָנִית.

בקביעות האקדמיה המספרים קטנים יותר, פחות ממחציתם. ברצוני לדעת, כמה מן המלים האלה עמדו לפני הוועדה? אם היו כל המלים לפני הוועדה, אני מוכן לקבל את הכלל, אם לא עמדו כל המלים לפני, אני מבקש לדון בכך מחדש. אני מוכן להגיש את הרשימה, כדי להחליט, אם להוסיף על היוצאים מן הכלל.

הא' בן-חיים: תפקידה של הוועדה לדקדוק היה לסרוק את מילון אבן-שושן ואת קביעות האקדמיה. כל החומר היה לפני הוועדה. מעיד על כך הא' אבן-שושן, שהוא חבר הוועדה. היו דיונים רבים. השאלה הוחזרה לוועדה. מזכירת הוועדה טרחה הרבה. במליאה נקבע הכלל. המליאה אמרה, שקצת שמות באים בדגש, והחליטה על רשימה של חמישה שמות. הוועדה נתבקשה לבדוק מלים נוספות במשקל זה. היא הציעה להוסיף שתיים-שלוש מלים על הרשימה. היא ראתה את כל המלים ודחתה אותן ועל כן אתה יכול להסיר את ההסתייגות.

הא' אירמאי: ומה דין קביעותיה הקודמות של האקדמיה ושל ועד הלשון, שאינן מתאימות לכלל הזה? כלום פירוש הדבר, שקביעות אלה בטלות?

הא' בן-חיים: אם יש החלטה של האקדמיה בידיעה, שיש החלטה קודמת אחרת, הרי ההחלטה החדשה קובעת.

הא' אירמאי: אני מקווה, שכלל זה יחול על כל פרסומי האקדמיה, כי ידועים לי דברים, שפורסמו שלא לפי הקביעה האחרונה.

הא' בן-חיים: אם יש מקרה כזה, צריך לעורר אותו. ההחלטה ברורה. הוועדה לא רצתה להתחשב בקביעות קודמות, מה גם שהיא נהגה בליברליות וראתה להוסיף כמה שמות.

הא' מייזליש: אני מציע, שלא להשתמש בפעל "קטל" כדוגמה. בסירוס האותיות: קל"ט הוא בעל אותן הסגולות.

הא' בן־חיים: בפרסומים הרשמיים כתוב משקל פֻעֵלָן.

הא' רבין: איני יודע, על פי מה החליטה הוועדה על חמש המלים החריגות הראשונות. ודאי החליטה עליהן לאחר דיונים רבים. אם כן, למה החליטה על שלוש מלים נוספות? ודאי לא, כפי שאמר הנשיא, מתוך ותרנות או נדיבות לב. שמא נחזיר את העניין שוב לוועדה, ואולי נזכה לעוד שלוש מלים?

הא' בן־חיים: הוועדה קיבלה את הכלל מתוך שיקולים בדוקים של הלשון העברית. העלינו את הנימוקים בישיבה הקודמת. השאלה פשוטה: המשקל בדגש לא נמצא לא בעברית, לא בארמית ולא בערבית. אלא יש מלים בודדות דגושות בגלל בג"ד כפ"ת. אין לזה קשר לבניין פיעל. ההנחה הייתה, שהכלל קיים, ויש מספר מלים שאנו מוכנים לקבל אותן בדגש. לכל אחת ממלים אלה יש במקורות מלים ללא דגש.

הא' רבין: אם זהו הכלל, הריני מוכן לקבל אותו. הייתה הצבעה, והכלל נתקבל. איני חושב, שאם נתקבל הכלל, צריך להוסיף עוד שלוש מלים. "טפסן" אינה מלה שכיחה; ליד "קפדן" למה לנן להתיר גם "קפדן"? איני מבין את השיטה. אם יש כלל, צריך לשמור עליו. אם על ידי לחץ אפשר לקבל הנחה, לאן נגיע? אני מוחה על שהחליטה הוועדה, תחת לחץ, על עוד שלוש מלים. יש, לדעתי, לגנות אותה על כך. אשר לחמש המלים הראשונות – הרי היו במסגרת ההחלטה.

הא' אבן־שושן: האם אנו פותחים שוב בדיון?

הא' בן־חיים: רק במלים אלה.

הא' שלי: אני מבין, שוועדת הדקדוק קיבלה את התיקון בהסתמך על הכלל – שהייתי מאמצו ברצון, אילו היה נהוג כלפי כל המלים שעל משקל זה – דהיינו: מה מקובל בציבור? מה נשתרש בדיבור? היש מי שאומר "חובלים" במקום "מחבלים"? מטבע הדברים הוא שיאמרו חֻבְּלִים (בבי"ת דגושה) ולא חֻבְּלִים (בבי"ת רפויה). הוא הדין ב"דַבְּרָן". רק במשרדים יש דוברים. הציבור מְדַבֵּר. ממילא יש בו דַבְּרָנִים (דגושים). אם זהו שהניע את הוועדה לדקדוק, צריך ללכת לפיו לאורך כל הדרך. אפשר לקבוע כלל: מה שכבר קיים ומושרש בדיבור העברי החי על פי אחד הבניינים המצויים והרווחים בלשון, יש לקיימו. אם המצוי הוא "מקפידים" ולא "קופדים" טבעי הוא שיהא קַפְּדָן (בפ"א דגושה) ואם המצוי הוא "מקברים" ולא "קוברים", יש קַבְּרָן (בדגש), ולא קְבָרָן (בבי"ת רפויה).

הא' רבין: יש תשעה שמות.

הא' בן־חיים: במשנה דפוס ליוורנו כתוב קַבְּלָן וכן קַבְּלָנוּת בבי"ת רפה. הצענו לקבל את המקובל, אף על פי שאולי אין זה מוצדק.

הא' גולדנברג: הסיבה העיקרית לכך שמתעוררים קשיים, בכל פעם שמתעוררת השאלה, היא הצגת השאלה להחלטה בצורה של פֻעֵלָן, שבה ההבחנה בין ע' הפועל רפה או דגושה אינה קיימת. אילו היינו מציגים זאת כך, שמשקל הפְּקָן ינוקד בע' הפועל רפה ול' הפועל רפה, אלא שיש עוד משקל אחד הפְּקָן בדגש – זה היה ניסוח מדויק. אפשר להחליט, כי

מלים חדשות שאין בהן הבדל במבטא יהיו רפות. בדרך זו לא נקבע כלל, הכובל את המשקל הפֶּךְן, אשר קיים בעברית. משקל זה קיים, גם אם הוא מופיע כיוצא מן הכלל, ואת קיומו אי אפשר לבטל על ידי החלטה. השימוש כדוגמה במלה פֶּךְן אינו רצוי, כיוון שהוא יוצר את הרושם המוטעה, שהמשקלים הפֶּךְן והפֶּךְן אחד הם.

הא' בן-חיים: יש כאן שאלה יסודית שדובר עליה: האם האקדמיה מאשרת משקל פֶּךְן הדגוש, או שהיא אומרת שאין כדבר הזה בעברית. אם יש שני משקלים, פירוש הדבר - קֶטְלֶן הדגוש וקֶטְלֶן הרפה; הפֶּךְן והפֶּךְן, ובדגוש מניעים את השווא. הוועדה דנה ואמרה, שאין משקל קֶטְלֶן דגוש. זו הייתה החלטה יסודית. ויש כאן הרוצים להחליט, שלאותיות בכ"פ יש כלל מיוחד. איני חושב, לא נראה לי, שיש לקבוע משקל, החל רק על בכ"פ בלבד, כיוון שבאותיות אלה יש הבדל בצליל, והוא נשמע. הוועדה אמרה, שהיא אינה מסכימה לקבוע שיש משקל קֶטְלֶן, דגוש, הקיים בעברית כרגיל, אבל היא מוכנה לעשות כמה יוצאים מן הכלל במסגרת המשקל קֶטְלֶן.

הא' גולדנברג: כך החלטנו, אלא שאמרנו, כי במשקל השני יש מעט מלים, ואלה יוצאות מן הכלל.

הא' בן-חיים: ההחלטה אומרת, שכל מלה להבא תהיה רפה, ורק אלה יהיו יוצאים מן הכלל.

הא' רבין: האם בדקדוק העברי יהיה כתוב, שאין משקל קֶטְלֶן, אלא יש רק קֶטְלֶן, ובמשקל זה יש כמה מלים, שבהן האותיות בכ"פ הרפות מבוטאות כדגושות? רשימת מקרי קֶטְלֶן כוללת שמונה מלים. בפרק על המבטא של בכ"פ צריך להיאמר, שאותיות אלה, הרפויות, לעתים הן מבוטאות כמו דגושות.

הא' בן-חיים: לא כך בדיוק, כי יהיה כתוב, שבכ"פ הדגושות מונעות בשווא נע! כלום אין דבר דומה במלת עֶנְבִי? זהו משקל לחוד?

הא' רבין: בין שיהיה כתוב בפירוש, שהשם קֶבֶץן שייד למשקל קֶטְלֶן, בלי דגש, ובין שייאמר שיש משקל לחוד, ובו שמונה שמות, - יהיו שמונה מלים בצורה קֶטְלֶן. האקדמיה יכולה לקבל החלטות על פעולות האקדמיה; אינה יכולה להחליט, שסופר לא ייצור מלה תשיעית או עשירית. אין לנו שליטה על אנשים.

הא' אבן-שושן: שלונסקי כתב יֶפְתָן (בדגש).

הא' אברמסון: אם נחליט, שאין אפשרות ליצור שום מלה במשקל קֶטְלֶן, ויבוא משורר ויכתוב - הרי הוא שכתב, ולא נקבל זאת. אין משקל קֶטְלֶן. יש שמונה מלים, שמבטאים אותן כך, שהן שגורות בפי בני אדם.

הא' רבין: זאת אומרת, שאין כאן עניין של מבטא בלבד, כלומר שיש בכ"פ רפה המבוטא כמו דגוש?

הא' בן-חיים: ברור לחלוטין, שמדובר בשמונה מלים שיש בהן דגש, לפי החלטה האקדמיה. אם אתה רוצה לקרוא לזה "משקל" או "יוצאים מן הכלל" - לא זה הוא מה שחשוב.

הא' צרפתי: אני תמה, שאותם חברי האקדמיה, העומדים על משמר הגיייתה של הלשון העברית, לא התערבו בוויכוח. רשימת החריגים מבוססת על ההגיייה האשכנזית, שאינה משמיעה הכפלת עיצורים, אינה מבדילה בין שווא נע לשווא נח, ומבדילה בין פוצץ לחוכך רק לגבי ההגאים בכ"פ. יש כאן אפוא ביטולם של דגש חזק ושל ההבחנה שבין שווא נע לבין שווא נח, והאקדמיה מקבלת ביטול זה דרך אגב! זה דבר מכריע מבחינת הלשון יותר מאשר הגייית ח"ת, עי"ן וכיו"ב! הלכנו בדרכים של חוקרי הלשון, המתעלמים מן האוכלוסייה שאינה אשכנזית.

הא' בן־שמאי: איני בא לטעון על הכלל. איני יודע, אם טוב הוא או רע. איני יודע, אם בחירת מלים אלה היא מקרית, אבל יש היגיון במקריות. יש מלים מסוימות המביאות לידי כך, שיש לקבל אותן כיוצאות מן הכלל. המלה וְכָחוּן, שהיא קשה לביטוי, השפיעה על ההכרעה לקבל אותה כיוצאת מן הכלל. הבדלים בין המבטאים של עדות – גם בכך יש להתחשב. אני בוכה על כך, שכובלים את ידי האנשים להוסיף על היוצאים מן הכלל. גם כאן נהגנו שלא בדין. המלה קֶבֶרן, לדוגמה. אחת העילות למקריות היא המסורת שבעל פה. שמעתי הרבה מאוד קֶבֶרן (דגושה) בפי עדות רבות. אני מבין, שיש קצת היגיון, אמנם מקרי. האשכנזים זוהי עדה. זהו ציבור ניכר. מי שאינו מבחין באוזנו בין המבטאים השונים, יתקשה להבחין בין קֶבֶרן (רפה) לבין קֶבֶרן, העוסק בכורונות דבורים. כדאי להוסיף מלה, ואיני יודע באיזה ניסוח, כדי להקל במקצת ולפתוח פתח ליוצאים מן הכלל נוספים, אם יהיה צורך בכך. זהו כלל שימושי דינאמי. לפי שעה אין צורך לבטל את הכלל, אלא יש לפתוח פתח ליוצאים מן הכלל נוספים כגון קֶבֶרן.

הא' רוזנטל: הנה חוזרים אנו על הדיון בעניין זה והופכים דברים, שכבר סברנו וקיבלנו אותם בעבר. הנה, אותה האקדמיה – מוטב: אותה המליאה – שהתייחסה בתחילה ברצינות לשמירה על המסורת המוסמכת והמקורית, כפי שנתבררה תוך בדיקה קפדנית במקורותיה האותנטיים של העברית החיה (!) שבלשון חכמים, בדיקה שהעלתה בבירור, שאין למשקל הכבד קֶסֶלָן על מה שייסמוך במסורתה של הלשון העברית – אותה מליאה עצמה שבה עכשיו ומבקשת להפוך את הכלל שכללה תחילה. וכל כך למה? רק למען זכותה של העברית החפשיית המשוחררת מסבל הירושה, שרווחת בחוצותיה של תל-אביב!

בעוונותיי הרבים האזנת־יצפיתי בתכנית הטלוויזיה "עלי כותרת", שבה נתווכחו הגב' נתיבה בן־יהודה והא' אהרן אמיר על אותו עיקרון גופו. ולא אכחיש, שנהייתי הרבה מתכנית זו. השניים עשו מלאכתם בצורה מעניינת ובהומור קולע. כגון, למשל, הדוגמה שנשתייעה בה נציגת הלשון המשוחררת, הגב' בן־יהודה: שאם עליה לדבר כהלכה (!) על פרשה שבין "נזירה וכומר" (שנשמעת כמו "נזירה וחומר") – הרי איש לא יבין במה היא סחה; ועל כן תעדיף להגות במלוא פיה "המשובש" "נזירה וכומר", שיהא מובן לכול. ואעפ"י כן ניסה מר אמיר להתגבר עליה בשם החובה "הנורמטיבית". היה זה על כל פנים הרבה יותר משכנע – חוששני – מן ההסתערות השוצפת למען שחרור הלשון, שפרצה אצלנו היום כאן באקדמיה.

באקדמיה שלנו ישבו חכמים שבעה נקיים שבעתיים, ומצאו שהמשקל המאווש והמעוגן במסורת אינו אלא "קֶפֶדָן" ("קֶפֶדָן"). ובזמנו הביאו בדיקתם זו לפני המליאה, וזו החליטה על פיה. היתה זאת החלטה טובה. ועליה יש לשמור, כאות וסימן לכך, שהאקדמיה ללשון העברית אינה מוכנה להקל ראשה במסורת הטובה של העברית.

כלום מעדיפים אתם באמת את המשקל הכבד "קֶפֶדָן" אך ורק בשל המשקל הקל של הדיבור הרווח, שאתם מכנים אותו "הדיבור החי" (חיים שעשויים להשתנות בהשפעת ההוריה, הביקורת והתרגול)?

מי שמבקש להתנגד להחלטתו הקודמת, אין לפניו אלא דרך אחת בלבד: עליו לחזור על אותם מקורות שבדקה אותם האקדמיה מכבר, ואף לדקדק במקורות אותנטיים נוספים, ולשכנענו על פיהם ומתוכסם!) על קיומו של משקל קפֶדן, ועל זכותו - בשל כך בלבד! - להתקיים, ואילו סברות או משאלות לב בעלמא לא יועילו כאן כלום.

בסיכום: אני בעד זה, שהאקדמיה תחזור ותאשר, שקיים רק משקל פֶעֶלן - "קפֶדן". (הא' רבין: בלי יוצאים מן הכלל?). אמנם כן, יהיו יוצאים מן הכלל. אלא שהללו אינם נוהגים לפי שום כלל בחוקי הלשון העברית. הם נשתרשו מחמת הרגלי הדיבור העקשניים כל כך, עד שאי-אפשר עוד לעקום. כך גם קיימנו, למשל, משקל ממזר, "טפֶסן", כדי לייחדו לטיפוס בהרים, ולהבדילו מן ה"טפֶסן", הכשר במלאכת הבניין. חריגים כאלה לגיטימיים הם, ואף נעשו כיוצא בהן גם בעבר. אזכיר רק לדוגמה את ההגייה - על פי המסורה! - "לְהַנִּיחַ" (לשום), כדי להבדילה מן "לְהַנִּיחַ" (להשקוט). ברם, נציין ונסיים את אותן המלים החריגות, שעליהן נחליט כך בהכרח, אנוסים על פי הדיבור.

הא' מלצר: אני מבקש שיוציאו אותי מכלל טעות אחת. ניקדתי הרבה פעמים את המשקלים האלה כאילו כולם מבניין פיעל: אֶסְפֹּן, בְּדַחַן, בְּדַרְן. וכאן אני שומע, כי המלים האלה אינן באות מפיעל. (הא' מלמד: לא תמיד.) (הא' בן-חיים: הרבה באו מהפעיל.) וכך ניקדתי סֶפֶסן, סֶנֶן, עֵינָן. עכשיו אני רוצה להצביע עם הרוב, אבל תחילה אני רוצה להבין יפה, מדוע אומרים, שהמלים האלה אינן באות מפיעל.

הא' בן-חיים: יש הקפיד בהפעיל, ובכל זאת אתה אומר קפֶדן. יש צורות רבות, שהמשקל אינו קשור לבניין מסוים. הוא אוטונומי.

הא' מלצר: אך אלה שהן מן הפיעל - למה לא ניתן בהן דגש עם שווא נע?

הא' בלאו: אני מבקש להזכיר את החלטת המליאה. החלטנו, שבדרך כלל לא יהיו ע' השורש ולי השורש במשקל פֶעֶלן דגושות. על כן מן הדין הוא שהחריגים לא יהיו מרובים. שהרי כל החריגים ע' השורש ולי השורש בהם מאותיות בכ"פ, ואם נרבה בחריגים אלו, כלום אין חשש, שנבנה דקדוק חדש, שהאותיות בכ"פ יתנהגו בו בצורה אחרת מאשר אותיות אחרות בדקדוק? על כן, כשהצענו, בהתאם להחלטת המליאה, חריגים, הוספנו מלים בודדות בלבד. איני שמח, אך היינו חייבים להוסיף לפי ההחלטה. ועכשיו אנו חוזרים על כל הוויכוח.

הדברים פשוטים. יש כבר החלטה, ואנו צריכים לדעת, אם אנו מסכימים, ששמות אלה יהיו יוצאים מן הכלל.

הא' רבין: זה אותו משקל, אלא שאת ב מבטאים ב...

הא' בלאו: טפֶסן - מכיל שווא נע. יש משקל חי ופורה, שאנו מרבים ליצור בו צורות חדשות, והוא משקל הפֶכֶן בשווא "מרחף". ויש משקל מאובן, שמספר המלים בו מצומצם, הוא משקל טפֶסן.

הא' רבין: אני מבקש לשנות את הנוסח המופיע בהודעה "קצת שמות באים בדגש חזק בע' הפועל..."

הא' ברוידא: ברור, ש-95% מן המשקל הזה הם לפי הכלל שהוחלט עליו בוועדה לדקדוק (הא' בן-חיים: במליאה). הפה שאסר הוא הפה שהתיר. המליאה יכולה לשנות. איני מדבר בשם לשון הרחוב. המדובר הוא בניואנס, שהוא צורך חיוני - והוא לא רק צורך של ההווה,

אלא גם של העבר.

הוועדה והמליאה יצאו מהנחה, שיש כלל, ויש קצת מלים שיצאו מן הכלל. הוועדה מצאה חמש מלים. אני מצאתי לפחות עוד חמש מלים, ועדיין אין זה הכול. הוועדה לא עיינה במלים אלה.

הא' בן-חיים: היא עיינה בכל מה שיש במילון.

הא' ברוידא: גִּבְּוֹ, קִבְּוֹ, קִפְּוֹ, (קִפְּוֹן - רפה - הוא דבר אחר, ולא מלשון קיפוח). הלשון החיה, גם שבעל פה וגם שבכתב, הלא תלך בדרך זו, לפי הצטרכותה.

הא' שלי: אגב דבריהם של חברים הטוענים למסורת ולדקדוק בעניין הנדון, ומבקשים שלא להתחשב במה שאומרים ברחוב, ברצוני להעיר על עניין שאינו על סדר היום, אבל בדומה לו. איני סניגור של הרחוב, אך נראה לי, שמתפקידה של האקדמיה הוא להעלות את השאלה, אם לא הגיעה השעה לשנות כמה חומרות בדקדוק, שאין הציבור יכול לעמוד בהן.

הנה התחילו מדריכים את הקהל לדייק בניקוד וי"ו הציבור לפני האותיות בומ"פ והאותיות בי"ת ופ"א שלאחריו, על פי כללי הניקוד המסור. למרבה הפלא, התחילו השדרנים לציית בעניין זה, וממילא וכמובן, מחזיקים אחריהם נואמים בכנסת, המתאמצים ככל האפשר לרפות את בי"ת ופ"א. עצם ההיענות ראויה לברכה, אך האומנם יש לכפות על הציבור שיאמר "רבין ופרס" (בפ"א רפה), או "פרס וגבין" (בבי"ת רפה)? עד כדי כך שהתחילו לומר "ופוליטיקה", "בפוליטיקה" בפ"א רפויית (הא' רוזנטל: זוהי מלה זרה). ובכן, תאמר זאת האקדמיה: לא לימדוני, מניין באה גזרה זו לעברית ומה שורשה. אבל, האין אנו רשאים, ואולי חייבים אנו לשנות משהו מכללי הדקדוק המסור על פי המציאות הלשונית בימינו?

הא' אבן-שושן: אני חבר הוועדה לדקדוק, ויצאתי מהחלטותיה נפסד ביותר, משום שבמילוני הבאתי את כל השמות בלי יוצא מן הכלל, הנגזרים לפי הסברה הלשונית מבניין פיעל, כשעי' הפועל שלהם מנוקדת בדגש. ואעפ"כ השתכנעתי מן הנימוקים המדעיים וההיסטוריים, שהושמעו בדיוני הוועדה, שאין אחיזה בלשון למשקל הזה. ישבנו על כך שעות רבות. שוכנעתי, כי דרך זו של השמטת הדגש בכל השמות נכונה יותר, אעפ"י שתחייב אותי (או את המו"ל) לשנות ערכים רבים במהדורות הבאות של המילון, אם אמנם תאושר קביעה זו.

ולדברי הא' רבין - הכלל יהא מעתה אחד: לעולם ל' הפועל רפה. אשר לעי' הפועל תהא אף היא תמיד רפה, להוציא מלים בודדות.

הא' רבין: אין כלל בלשון העברית, האומר שבמקרים מסוימים אתה יכול לומר ב במקום ב. זה משקל אחר.

הא' אבן-שושן: אני סבור, כי מאחר שבכמה מלים אנו מבטאים ב (דגושה) ולא ב (רפה), כדי להבדיל בין שתי משמעויות, לא הייתי רוצה לשמוע ב (דגושה) זו כשהיא מונעת בשווה נע - כגון "חִבְּלוֹן", אעפ"י שהדגש הוא דגש חזק.

הא' איתן: האם אפשר לתקן את הניסוח ולומר, כי במלים יוצאות מן הכלל יש משקל קִטְּוֹן דגוש?

הא' בן-חיים: במליאה מעולם לא ניסחנו. הבאנו את העובדות. לאחר שהכלל מתקבל, מנסחים אותו. קובעים עובדה, אם אנו רוצים דגש ושווא נע. מה שמציעה הוועדה, זהו המינימום, שהכול מסכימים עליו.
האם המלים הנוספות שמציעה הוועדה מקובלות על המליאה?

הא' ברוידא: ומה בנוגע למלים קָבָרוּ, גָבְרוּ?

הא' בן-חיים: כל מלה כתובה נבדקה, ואם אינה מוצאת ליוצא מן הכלל, הרי היא בלי דגש.
הוועדה החליטה, שהמשקל יהיה רפה, זולת אותן מלים.

ה צ ב ע ה

בעד הכנסת המלים הנוספות שהציעה הוועדה - 13

נגדה לא הצביע איש

5 -

נמנעו

הצעת הוועדה נתקבלה.

הא' בן-שמאי: לאחר שקיבלנו את הכלל, בדין שנשמור לעצמנו את הזכות להוסיף מזמן לזמן מלים.

הא' בן-חיים: לעולם זכות זו קיימת. החברים יציעו מלים נוספות, ונדון בהן.

הא' אירמאי: האם הכלל הזה יחול גם על משקלים כגון: קָטְלוּנוּ, קָטְלוּנוּ?

הא' בן-חיים: ודאי.

ד.

הגב' בהט: לפי החלטת המליאה בישיבה קל"ד חזרה הוועדה ועיינה בשמות של משקל פְּעִיל בכל המילונים המקובלים. אמרנו, ששמות, שכל המילונים מנקדים אותם בקמץ, יישארו בקמץ. אבל יש שמות, שהם במחלוקת, כגון "נְחִיר". יש מילונים המנקדים נְחִיר בקמץ, ואחרים המנקדים נְחִיר בשווא. הוועדה מציעה, ששמות, שניקודם שנוי במחלוקת, או שמות שיתחדשו בעתיד, ינוקדו על פי הכלל: שם, המביע תכונה או עיסוק, יהיה במשקל פְּעִיל (בקמץ); שם שאינו מביע תכונה ועיסוק, יהיה במשקל פְּעִיל (בשווא).

הא' בלאו: כפי שידוע לכם, אי אפשר להבדיל ברוב הנטייה בין משקל פְּעִיל למשקל פְּעִיל. שְׁלִיחִי - אין לדעת, אם הנפרד שְׁלִיחַ או שְׁלִיחַ. זוהי הבעיה המרכזית שעמדה לפנינו. הבדלנו בין שמות תואר או שמות עצם, הדומים לשמות תואר בציינם תכונה, לבין שמות עצם שאינם מציינים תכונה. בשמות תואר המשקל פְּעִיל הוא המשקל הרגיל. לכן החלטנו, שלגבי שמות תואר ושמות עצם הדומים לשמות תואר, כמו יָרִיב, יהיה המשקל פְּעִיל; ואילו בשמות עצם שאינם בעלי תכונה זו, נשתמש במידת האפשר במשקל פְּעִיל (בשווא). וכן התחשבנו במציאות. כאשר המילונים המצויים ניקדו פְּעִיל - השארנו את המשקל פְּעִיל. דוגמה קיצונית לכך היא שְׁטִיחַ.

ההצעה מסובכת היא לגבי שמות עצם, משום שיש הרבה שמות שהם על משקל פֶּעִיל (בקמץ), ונאלצנו להתחשב במציאות זו.

הא' בן־חיים: ועד הלשון, כאשר חידש את המלה "קֶפֶץ", כתב במהדורה הראשונה קֶפֶץ (בקמץ). אך עובדה היא שיש במקרא משקל פֶּעִיל (בשווא); ועוד. השאלה נשאלה על שמות, שהם שנויים במחלוקת ועל שמות חדשים.

באותיות הגרוניות, כאשר יש במשקל שווא, בא חטף. האם "עציץ" בא בחטף־פתח או בקמץ? וכן המלה "הליך". כאן ההבדל במבטא מתבטל למעשה. אחרי בדיקות רבות אמרנו, שלא נסתור את מה שקיים במילוני בן־יהודה, גור, אבן־שושן, כנעני, מדן, וכן במילוני האקדמיה, ועל פי זה נכין רשימה. להבא, אם השם מביע תכונה, המשקל יהיה פֶּעִיל. בשווא הנוחיות גדולה יותר, כי אז המלה אינה משתנה בנטייה, ואילו במשקל פֶּעִיל יש שינוי. אבל לא נוכל לומר נְדִיב (בשווא). אי אפשר להחליט, שהכול יבוא בשווא. והיינו מוכרחים לחפש ניסוח מתאים עם רשימה מלאה של כל מה שמצוי במילונים.

הא' רבין: אני מציע, שתתפרסם הרשימה עם הכלל.

הא' בן־חיים: זוהי שאלה טכנית. אנו מביאים שאלה עקרונית. אנו יודעים, שהשאלה אינה מעוגנת בהיסטוריה. זה לא נעלם מעיני חברי הוועדה לדקדוק. שני המשקלים נמצאים במקרא. ההצעה נדונה במליאה, וחזרה לוועדה. אנו מביאים את הסיכום לאחר דיון שני, ומציעים לאשר דרך זו.

הא' איתן: מה יהיו המילונים, שאנו מסתמכים עליהם? אני מציע, שייקבעו מילונים אלה: גור, אבן־שושן, מדן ועוד.

הא' בן־חיים: אנו רק נותנים מידע למליאה מה הם המילונים: בן־יהודה, גור, אבן־שושן, מדן, כנעני, ומילוני האקדמיה.

הא' איתן: אני מציע, שלא נאמר שזהו עניין טכני, אלא שנקיים את המצווה של פרסום הכלל עם רשימת המלים משני הסוגים. אני רוצה לדעת, אם כל המילונים הביאו רק צורה אחת. במילונים יש גם שְׁתִּיל וגם שְׁתִּיל.

הא' ברוידא: אני מציע למחוק את המלים "בכל המילונים", משום שיש הבדלים בין המילונים.

ואני מבקש רחמים על המלה נְדִיד, ההגויה בשווא בעל־פה ובכתב, מי יודע כמה מאות שנים. והרי אין כלל בלי יוצא מן הכלל. לא שמעתי מימיי איש אומר או כותב נְדִיד בקמץ.

הא' בן־חיים: אחד מחברי הוועדה הזכיר מן השירה נְדִיד. הספרדים אומרים נְדִיד.

הא' ברוידא: אחת המלים העבריות המצויות בדיבור ביידיש היא נְדִיד (בשווא).

הא' מלצר: משני המשקלים של פֶּעִיל ופֶּעִיל שהובאו כאן ברשימה יש לדעתי רק שלוש מלים שהן צריכות לבוא בשווא, והן: נְדִיד, סְעִיף, סְנִיף. כל השאר צריכות לבוא בקמץ – נְרִיב, נְרִיד, נְקִיק, וגם שְׁתִּיל, ורק בסמיכות יהיה שְׁתִּיל (בשווא). אני מציע שתוגש רשימה של כל המלים, ונחליט על כל מלה ומלה. הנה כתבתי "השְׁבִיס של סבתא זיסל", ואינני יכול לחזור בי. זה נדפס כמה פעמים.

גב' בהט: האקדמיה ניקדה שָׁבִיט.

הא' בן־חיים: בדור הקודם אמרו בקמץ. בא דור חדש. בגלל טעמים של דיבור עברי החלטנו על שווא.

הא' מלצר: למה הדור הזה מחליט בשביל הדור הבא, שיאמר בקמץ או בשווא? לדעתי צריך לנקד רוב גדול של המלים האלה בקמץ דווקא, שהוא תנועה ודאית. כנגד זה, השווא נשמע לפעמים כחיריק, בפי רבים הוא מתרחב עד כדי צירי, ובפי רבים עוד יותר – הוא נעלם, כאילו אינו קיים כלל.

הא' בן־חיים: הפעם הלכנו אחר המציאות. האקדמיה הטתה אוזנה למקובל במציאות.

הא' אירמאי: אני מקבל את הכלל, ואיני חולק עליו. אולם ברצוני להעיר מספר הערות בנוגע ליוצאים מן הכלל. הגב' בהט מסרה לי את רשימת כל המלים, שהיו לפני הוועדה: 99 מלים. בסך הכול במילון אבן־שושן מניתי 465 מלים במשקל פְּעִיל, שמות עצם ושמות תואר, מספר הגדול פי ארבעה וחצי ממספר המלים שהיו לנגד עיני הוועדה.

הא' אבן־שושן: יש שם גם מלים מקראיות.

הא' אירמאי: מספר המלים המקראיות הוא 111, במילון אבן־שושן מצאתי 465 מלים במשקל פְּעִיל, ו־141 במשקל פְּעִיל. מלבד זאת יש מלים נוספות שנקבעו על ידי האקדמיה, ואינן מופיעות במילון אבן־שושן, לכן מסופקני אם לפני הוועדה עמדו כל המלים. סבורני, שלפני הקביעה הסופית של הכלל צריך לראות את כל המלים. אני מוכן להמציא לוועדה את הרשימה של כל המונחים במשקל זה שבידי, כדי שתדון בכל המלים, לפחות במצוי במילון אבן־שושן ובקביעות האקדמיה. אז נדע, שהכלל הוא שלם.

הגב' בהט: בדרך כלל אני מסכימה, שאי אפשר לקבוע כלל בלי להסתכל בכל הפרטים. אני שואלת: מאי נפקא מינה? בסך הכול אתה מתחייב להצביע על רעיון, שמלים אלה, שאינן שנויות במחלוקת במילונים, ינוקדו כפי שהן מנוקדות במילונים. אם אתם רוצים, אפשר להטיל על הוועדה להמציא רשימה של כל המשקל הזה לתועלתם של חברי האקדמיה. דבר זה לא ישנה את החלטה, שאנו נתבעים להחליט עכשיו. אם במילון תהיה מלה מנוקדת בקמץ, היא תהיה בקמץ, אם בשווא – היא תהיה בשווא. אם יש מלים שהן שנויות במחלוקת, יש לנו אמת־מידה קבועה: אם היא שם עצם – בשווא, ולא חשוב, אם במילון זה או אחר היא מנוקדת בקמץ, ואם האקדמיה ניקדה שם המביע תכונה בשווא, ינוקד השם בקמץ, משום שכך יש במילונים אחרים. רשימה שלמה אין בה כדי להועיל להצבעה על עצם העיקרון. אם יהיה צורך לפרסם רשימה של המשקל, נראה איך לעשות אותה, לאחר ההחלטה.

הא' בן־חיים: שאלה זו קשה ומסובכת. הגענו לכלל דעה, שלא נרכיב רשימה מדויקת עד שלא תתקבל הדרכה או הנחיה של המליאה. כל מה שיש במילונים בקמץ או בשווא – אינו עומד לדיון. כל שאר המלים שיש בהן מחלוקת, ינוקדו לפי העיקרון. תוכן רשימה של המלים שהן במחלוקת לפי העיקרון הזה.

הא' אירמאי: יש במקרא מלים במשקל פְּעִיל (בקמץ) ובמשקל פְּעִיל (בשווא), פְּעִיל קצת פחות מאשר פְּעִיל. איני מוכן להצביע בעד כלל בלתי ברור (הא' מלצר: לא נכון): "מלים השנויות במחלוקת ברוב המילונים". איני מוכן לקבל הגדרה כזו. יש לפרט את שמות

המילונים והספרים, כגון "היכל המשקלים" לאבינרי.
אחרי שנאשר את כל הכלל אני מבקש לקבל לשיבה הבאה את רשימת כל היוצאים מן הכלל לפי קביעת הוועדה.
אני מוכן לסמוך ידי על עבודת הוועדה, אך אחרי בדיקת כל המלים, ולא על סמך רשימה חלקית. אני מוכן לספק לוועדה את המידע שבידי.

הא' שבטיאל: על ניקודה של "ידיד" מן הראוי להעיר, בעקבות דבריו של הא' ברנידא, שיש ציבורים לא-מעטים, שמסורת ניקודה של תיבה זו היא בקמץ: יָדִיד. אף כתבי-יד ודפוסים כך הוא ניקודה בהם. ויודע אני גם על "יָדִיד" כשם פרטי בניקוד זה. ומן הראוי שניתן דעתנו על כך.

ובהזדמנות זו רצוני לומר, שלא בתיבה זו בלבד ניתן את דעתנו, אלא גם באחרות, העולות על שולחן דיונינו, ואין בידנו עליהן מסורות ניקוד במקרא.
איני אומר, שיש לקבל מסורות אלו בלא עיון ודיון, אלא שכל אימת שאנו דנים באלו ובשכמותן, נשקול ונראה, שמה יש בהן בנותן טעם לדיוק בלשון.
ולגופו של משקל "קטיל", יש לומר לחברי המליאה על החלטת הוועדה לדקדוק, שבמלים העתידות להתחדש יש לנהוג לפי כלל אחיד וקביעה אחת למשקל פְּעִיל - ולמשקל פְּעִיל.

הא' בן־חיים: זה כתוב כאן.

הא' מייזלש: לא די לעיין במילון, אלא צריך לבדוק את כל המילונים כדי לדעת, אם יש מחלוקת או לא.

הא' איתן: קיבלתי עכשיו את הרשימה, שהכינה הגב' בהט. ועל המלה בְּדִיד כתוב שם, שבכל המילונים היא באה בקמץ, ורק במילון האקדמיה בשווא. לפנינו שתי מלים, שאחת מהן - בְּדִיד (דיסקרט) במילון למונחי המתמטיקה - כתובה בקמץ.

הא' בלאו: בהוראה זה שם־תואר. לכן צריך להיות בקמץ.

הא' מלצר: הניסוח שלפנינו אינו ברור כלל. המלים האלה מתחלקות לשני סוגים: שם המביע תכונה ועיסוק, ושם שאינו מביע תכונה ועיסוק. ובכן מה הוא בדיוק הסוג השני? זה לא ברור מן הנוסח. ועצם הסיווג הזה נראה לי לא נכון. ואביא דוגמה: קָסִיל וְחָסִיל. כסיל הרי זו תכונה, והוא מנוקד בשווא; ולפי הכלל "שם המביע תכונה" הוא צריך להיות מנוקד בקמץ. וכנגד זה שותפו לחריזה, החסיל, אינו לא תכונה ולא עיסוק, והוא דווקא מנוקד בקמץ!

הא' בן־חיים: אין ספק שיש משקל פְּעִיל (בקמץ) ומשקל פְּעִיל (בשווא). אין ספק שהמלה קָסִיל היא בשווא, כי כך כתוב במקרא ומובא במילונים. מה ביקשה הוועדה? להביא נוסחה מדריכה לגבי שמות, שניקודם שנוי במחלוקת, או שהם מיוחדים. כאשר יש מחלוקת, מציעה הוועדה ללכת לפי קווים אלה: שם, המביע תכונה או עיסוק, יהיה במשקל פְּעִיל, ושמות אחרים יהיו במשקל פְּעִיל (בשווא). אם הנוסחה הזו מתקבלת, צריך להכין רשימה של המלים השנויות במחלוקת. הרשימה תוכן על יסוד הנוסחה המדריכה, לאחר שיתקבל הכלל, והיא תישלח לחברים.

הא' מלצר: בשביל מי קובעים את הכלל, לא בשביל המורים? אם כן, הוא צריך להיות מנוסח ברור ומפורש, והוא צריך לכלול את כל המלים מן המשקלים האלה, בין מן המקרא ובין מן התקופות שלאחר המקרא.

הא' בן־חיים: הכלל נקבע בשביל להכין את הרשימה, בהתאם להנחיה.

הא' רוזנטל: צריך להכין רשימה של המלים שאינן שנויות במחלוקת במילונים. אין צורך ברשימה של מלים שהן שנויות במחלוקת. צריך רק לדעת, מה הן המלים שאינן שנויות במחלוקת.

הא' מלצר: גם זה וגם זה.

הא' בן־חיים: זוהי הדרך, שהוועדה צריכה ללכת בה.

הא' מלמד: הספרדים אומרים יָדִיד (בשווא), וכן מצאתי בסידורי אשכנזים.

הא' בן־חיים: אני מביא להצבעה את הצעת הוועדה (קורא את הצעת הוועדה):
 "שם, שניקודו אינו שנוי במחלוקת בכל המילונים, משקלו יהיה כפי שהוא מצוי במילונים. שמות, שניקודם שנוי במחלוקת, או שמות שיתחדשו בעתיד, ינוקדו על פי כלל זה: שם, המביע תכונה או עיסוק, יהיה במשקל פֻּעִיל (יָדִיד, יָרִיב);
 ושם שאינו מביע תכונה ועיסוק, יהיה במשקל פֻּעִיל (וָרִיד, נָתִיר, נָקִיק, סָעִיף, קָלִיד, שָׁבִיס, שְׁתִּיל)".

הא' שלי: מי יקבע, שמלים אלה שנויות במחלוקת?

הגב' בהט: המילונים קובעים, אם הן שנויות במחלוקת.

הא' מלצר: במקום "שם שאינו מביע תכונה ועיסוק" מוטב אולי לכתוב: שם עצם.

הגב' בהט: גם האחרים הם שמות עצם.

ה צ ב ע ה

בעד הכלל כפי שמציעה הוועדה - 14
 נגדו לא הצביע איש
 מנעו - 4

משקל פֻּעִיל/פֻּעִיל, לפי הכלל שמציעה הוועדה, נתקבל.

הא' אבן־שושן: משאלה אחרי ההצבעה. מאחר שיש בציבור מבוכה רבה לגבי מלים אלה, אני מציע שבפרסומים הקרובים של "למד לשונך" יוקדשו כמה דפים למלים אלה, וכיצד יש לבטא אותן, ואף יתנו את המלים כשהן באות ביידוע, כדי שיבוא עניין זה לידיעת הרבים.

הא' בן־חיים: זה יבוא לידיעת הרבים, אבל נשמור על כללי העבודה שלנו. לאחר שקיבלנו את הכלל, נכין את הרשימה ונשלח אותה לחברים. אם לא נקבל ערעורים, תקבל הרשימה תוקף. אם יהיו ערעורים, נקיים דיון נוסף.

ה.

הגב' **בהט**: לפני למעלה מחצי שנה קיבלתם הודעת סיכום של הוועדה למונחי הדקדוק לבתי-הספר. בהודעה זו הייתה גם רשימת שמות התנועות. המליאה החליטה, שהשאלה של שמות התנועות תבוא לדיון גם בוועדה לדקדוק. הוועדה לדקדוק חזרה ודנה על שמות אלו של התנועות, והיא מציעה עכשיו הצעה זו. לא בכל השמות היא מסכימה להצעה של הוועדה הראשונה למונחי הדקדוק לבתי-הספר.

רק מיעוט בוועדת הדקדוק היה בעד השם **קִמֵץ**. הרוב היה בעד **קִמְץ**. היפוכו של דבר היה בוועדה למונחי הדקדוק לבתי-הספר: הרוב היה בעד **קִמֵץ**, ומיעוט בעד **קִמְץ**. על התנועה השנייה - **פְּתַח** - לא היתה מחלוקת.

ההצעה השלישית **חֶלֶם** (מלא וחסר) נתחדשה בוועדה לדקדוק. הוועדה למונחי הדקדוק לבתי-הספר הציעה: **חֹלֶם**.

הכל הסכימו בוועדה לדקדוק לשם **קְבוּץ**. בוועדה למונחי הדקדוק לבתי-הספר היה להצעה זו מיעוט; הרוב גרס **קְבוּץ**.

הכל הסכימו בשתי הוועדות לשם **חִירָק**. הוועדה לדקדוק מציעה את השם **צְרִי** (על משקל **חֲצִי**). הוועדה למונחי הדקדוק לבתי-הספר החליטה על השם **צְרִי**.

הוועדה למונחי דקדוק לבתי-הספר הציעה **סְגוּל**, הוועדה לדקדוק - **סְגוּל**. בדבר השורק נחלקו הדעות בוועדה הראשונה: **שׁוּרָק** או **שׁוּרוֹק**. הוועדה לדקדוק הסכימה על **שׁוּרָק**.

יָתִיב (לסימון ההברה המוטעמת) הוצע גם בוועדה למונחי הדקדוק לבתי-הספר. הסימן דומה לטעם יָתִיב שבטעמי המקרא.

בעיקרו של הדבר ביקשה הוועדה האחרונה להיות נאמנה לשני דברים: (א) למבטא התנועות כפי שהוא בא במקורות; (ב) שיהיה משקל של שם התנועה הולם משקל דומה לו בלשון העברית.

הא' **אברמסון**: לפני התחלת הדיון אני מבקש מהחברים לזכור, שכל מה שאפשר להעלות בעניין - הועלה. בספר הלימוד אפשר למצוא חִירָק. כל אחד יודע זאת. כל אחד יודע, שמה שכתוב כאן אינו הלכה למשה מסיני, אלא אנו רוצים לקבוע כלל, שאפשר יהיה לעבוד על פיו. אם יש דבר עקרוני, זה עניין אחר; אם לא - אולי כדאי לצמצם את הדיון.

הא' **מלצר**: יושבים כאן אנשים בעלי הרגלים שונים, מסורות שונות, בני עדות שונות. יכתוב נא כל אחד על פתק את שמות התנועות כפי שהוא רוצה לראות אותם. אחר כך תיעשה רשימה כללית, ונדע כמה הביעו דעתם בעד הצעה זו, וכמה בעד הצעה אחרת. בדרך זו ייעשה חישוב, כמה קולות היו בעד כל הצעה.

הא' **מייזלש**: בכל השמות הנקודה המסומנת מצויה בשם התנועה, חוץ מאשר **סְגוּל**. (הא' **איזק**: גם **קְבוּץ**.)

הא' **שבטיאל**: הייתי בישיבת הוועדה, שדנה בניקודם של שמות התנועות, ולא חלקתי על קביעתה. אלא שלאחר מכן נתתי דעתי לניקודה של "פתח" (**פְּתַח** - לפי החלטת הרוב) וראיתי, שהדגש החזק הוא שלא לצורך.

הכול יודעים, שדגש חזק שייך למערכת העיצורים ולא למערכת התנועות. ויש לזכור, שהוא פונקציה חשובה בלשון. הוא קובע את משמעות המלה ומחייב הבחנה בין משמעות למשמעות, בייחוד במלים שעיצוריהן זהים. כגון: **נְצְלוּ** מלשון צלייה - **נְצְלוּ** מלשון הצלה; או **חֶלָה** - **חֶלָה** ועוד הרבה כמות אלו. אם אין אנו משגיחים בדגש לכפול את העיצור

בדיבור, נמצאנו משבשים את המשמעות.

יש להצטער, שאין דוברי לשוננו מקפידים על כך. נוהג אני להקפיד על תלמידי, שיטילו בכתב דגש חזק באות הטעונה דגש זה, ובדיבור יקפידו על כפילת העיצור, ואם תהיה "פתח" בדגש, לא יוכלו לעמוד בכך. הצעתי, להניח "לפתח" בלא דגש חזק, לפי שאין בו צורך מבחינה צורנית. וניקודה יהא בשני קמצים, פתח, שכבר מקובלת קריאתה כך בפי הכול.

ולעניין "יתיב" כסימן מעל ההברה המוטעמת - לדעתי, מוטב להניח לשם זה במקומו במערכת טעמי המקרא. אמנם, בסידור חדש, שיצא מטעם משרד החינוך והתרבות, ראיתי סגולתא (ס) כסימן להברה המוטעמת, אלא שאין משם עדיין ראייה.

בסידורים שבדפוס ראיתי קו אופקי מעל ההברה המוטעמת. אנו נוסיף לסמן את ההברה המוטעמת בצורת ה"יתיב", אלא שיהא שמו נקרא "טעם", כפי שהציע הא' מן בישיבת הוועדה לדקדוק.

הא' **אירמאי**: ברצוני לדבר בשם הצרכנים. נדמה לי, שלא איכפת לאיש, איך יהיה השם בסופו של דבר, כי לא נזדקק לכך. מי שיזדקק - אלה הם המורים בבתי-הספר היסודיים, שיצטרכו ללמד את הילדים. (הא' **שבטיאל**: גם מורים בסמינרים.) חשוב הוא, ששמות אלה יקלו על הוראת הניקוד לילדים, המתקשים בלאו הכי בלימוד הניקוד והם שונאים אותו. כדי להקל עליהם, עלינו לתת שמות, שיקלו על השימוש. לא חשוב, מה היה השם באחד הדורות בעבר. אחד הסימנים הפשוטים הוא, ששם התנועה יכלול את התנועה עצמה. השם "פתח" צריך לכלול פתח: השם "קמץ" צריך לכלול קמץ, ועדיף "קמץ" - שיש בו שני קמצים; בשם "סגול" צריך להיות סגול, וכן בשמות "קבוץ" ו"חולם". לא רצוי, שבגלל למדנות יתרה נקשה על דרדקים.

הא' **בן-חיים**: יש בעיה מעשית, גם בעיה של מסורת, של מורשת. בימים הראשונים לא היו שמות אלה, אלא כינו את התנועות כפי מבטאן, אָ, אַ, או... אחר כך נתנו שמות לתנועות. השמות היו מלים, שהסבירו את המשמעות: קמץ - שקומצים את הפה, פתח - שפותחים ומרחיבים את הפה, צרי - סדק. בבית-ספר יש צורך להשתמש בשמות אלה בריבויים. רק במאה הי"ט הומצאה ההמצאה המחוכמת: סָגל, צִיָרה, שוֹרָק, קָבוץ. זה אינו עומד במבחן הלשון לא באופן מדעי ולא במציאות המדקדקים. הם לימדו שיש שתי תנועות: תנועה ארוכה ותנועה קצרה; שהסגול מתאים לצרי; הקבוץ לתנועת או. אנשים המציאו המצאות, אבל במציאות היה נחוץ ריבוי. השאלה, באיזו מידה יכולים אנו להמשיך בהמצאה הטכנית של הדורות האחרונים; או שמא אפשר לחזור ולקבוע את המלים במשקל עברי, שממנו ניתן לעשות ריבוי כדין.

הא' **רוזנטל**: זוהי המצאה. אין לה סימוכים.

הא' **בן-חיים**: הוועדה עמדה לפני השאלה, היכן להציב גבול בלי לשנות הרבה. חלק החברים אמרו, שיש להשאיר "חלם", חלק אחר אמר - "חולם". איני מליץ יושר לשום מונח. "סגול" - אין דבר כזה בעברית. אין משקל כזה. חברים אמרו, שאפשר להחזיר את הגלגל לקדמותו. השם "צרי" היה תמיד כתוב ביו"ד. המלה "צרי" מעולם לא היתה כתובה בה"א. הצענו "צָרי" על משקל חצי. מותר לומר בריבוי צָרים, כמו כָלים. איני מציע לומר "צָריים". אני מבקש את החברים שיתנו דעת, על כך, שאי אפשר להחליט על המלה בצורת היחיד בלבד, אלא יש לקבוע גם את הריבוי. המלה הקשה ביותר היא "חירק" - חירקים. אפשר לומר "חִירָקים", כמו שְלִשִים. לכן נשאלת השאלה, אם אפשר לתת את המלים באחד המשקלים הקרובים, או שמציעים משהו, שהוא מעין משחק שאין לו ריבוי.

הא' ברוידא: דומה, שמוטב לומר: "שני חירק", "שני צרי".

הא' מירסקי: הנושא של שמות הטעמים, הנקודות, התנועות, בעיקרו נושא לימודי הוא. עיקר השימוש בו בבית-הספר. בעניין זה יש מסורות לספרי דקדוק. כל ספר דקדוק נוהג לנקד את שמות הנקודות כפי דרכו. יש גם הנותנים טעם ומסבירים את הניקוד של השמות. קשה בעיני לעקור את הדברים ולהעמידם על שיטה אחת. כל הדברים האלה יש להם שימוש גם בחו"ל, בבת-הספר בחו"ל ובחדרים. שם נוהג כל אחד כפי שהוא נוהג. הא' שבטיאל נוהג לומר פֶּתַח. גם אשכנזים נוהגים לומר ביידיש פֶּתַח, וכן גם בחדרים הקיימים עדיין בארץ. אלה הלומדים להתפלל באמריקה יש להם דרכים משלהם. כל אחד נוהג לפי המסורת שלו. לכן הצעת, שלא להחליט בדבר, אלא לכתוב כמה ניקודים של שמות אלה. אלה דברים שלא יקלקלו. אבל מה שייקבע לעולם יהיה קשה, וספק אם יתקבל. אותו "סגול", אפילו יוכיחו שכך צריך להיות הדבר לא יתקבל. גם "קמץ" יהיה תמוה. אני רגיל לומר קמץ. הכול רגילים ל"קמץ". מעט ספרים כתוב בהם "קמץ".

הא' מלצר: נראה לי, כי טוב יהיה, אם נקבע שכל שמות התנועות יהיו מלעיליים. אני מסכים לקמץ. פֶּתַח - זה ברור כשמש. וכך זה גם ביידיש. חוֹלֵם, צְרִי, סְגֹל, חִירֶק - כל אלה מלעיל. גם חֶטֶף אפשר להגותו מלעיל. היחידים, שקשה להגותן מלעיל, הם הקבוץ והשורק.

הא' מנצור: אנו מתעלמים מן המציאות, בניגוד להחלטות קודמות, שהתחשבנו בה. אם נקבל הצעה זו, נהיה מן המתמיהים. מדוע נשנה את המציאות ונקבל את "חירק"? מי אומר היום "שורק"? דינו שרואים אותנו יושבים על האולימפוס. מסופקני, אם הציבור יקבל שינויים אלה. יתר על כן, אין שום חשיבות לשמות אלה, שהרי אין הם משפיעים על תופעה כלשהי בלשון. אני מציע, שלא נדון כלל בשמות התנועות ונשאיר את המצב כמות שהוא. אין רע אם ימשיכו לומר פֶּתַח וקֶמֶץ וכיו"ב. הלוואי שידעו לנקד פתח וקמץ. (הא' מלצר: הסימנים מופיעים כמלים.) יש לפחות שתי מסורות. אין אפוא צורך בהצעות כלשהן. המסורת שתגבר, תתקבל.

הא' איזק: אני מצטרף לדעת המזהירים מקיצוניות. אני חושב, שנסיח את הדעת מהדקדוק, מלימוד הדקדוק בבית-הספר, שבו, כידוע, אין לנו הישגים רבים ממילא, ונעסיק את התלמידים, אולי גם נבדח אותם, בשמות כמו חֶלֶם על משקל גֶלֶם, בלי שנשיג כל מטרה מעשית. לכן אני חושב, שמוטב שלא להתמיה בעניין כזה.

הא' אבן-שושן: השתתפתי בשתי הוועדות. אני מצטרף להצעה לדחות את הדיון בשמות התנועות. יש בעיות לא חמורות פחות גם בשמות האותיות, כגון: אם צריך לומר צְדִיק או קוֹף. הוועדה לדקדוק, אם תגיע לטפל בשמות, תעיין בכל הדברים ותביא בחשבון את הלך הרוחות במליאה. אני מציע לדחות את הדיון למועד מאוחר יותר.

הא' שלי: האקדמיה חייבת להחליט בעניין ובהקדם. הרי אלה דברים שאינם ברומו של עולם. כאן האחידות חשובה. שני ילדים בבית-ספר אחד ישתמשו בשמות שונים של תנועות?! האם הקושי הוא גדול כל כך, לקבוע את הניקוד של קמץ? אני מסכים לדחייה רק על מנת שידונו בכך מיד ויביאו למליאה הקרובה הצעה, גם לשמות האותיות וגם לשמות התנועות.

הא' בלאו: אני רוצה להסביר, מה היו הנימוקים של הוועדה לדקדוק, שלא להתחשב בכל שרונח. אמרו כמה מן המתווכחים, שבעצם כל העניין נוגע למורה ולתלמיד בלבד. פירוש הדבר, שבאותו רגע שבספרי הלימוד שהמורה משתמש בהם יופיעו כללי הניקוד החדשים, לא יהיו קשיים. השאלה היא, מה אנו רוצים. הא' אברמסון אמר, שכל אחד והזכרון שלו. כל אחד עשוי למשוך את הדברים לכיוון מסוים. זה בלתי אפשרי, אנו חייבים להחליט. אני חושש, שלא נהיה חכמים יותר בעוד שנתיים, כאשר נשב שוב על מדוכה זו. אתם רוצים לשנות מונח זה או אחר, שנו; אבל הבה נחליט.

הא' אברמסון: לאלה המציעים לדחות את הדיון, אני רוצה להזכיר את הרישא של פסקה זו. לא סתם התעוררה השאלה ואמרנו: אולי נשב ונדון. זוהי שאלה שצריך להשיב עליה. ומה יועיל, אם נדחה? אותם נימוקים ששמענו היום נשמע בעוד חודש או חודשיים. זה לא עניין, שיהיו רעיונות חדשים. השאלה, איך ניתן תשובה לאלה ששאלו. השאלה - האם אנו מסכימים לשמות אלה, או לא? נעשה אפוא הצבעה ניסיונית על כל אחד מן השמות ונראה, מה תהיה התוצאה. צריך להחליט סופית, ולא לדחות. ועדת הדקדוק צריכה לתת את התשובה.

הא' רוזנטל: לסדר ההצבעה. אני מציע, שנצביע על העיקרון, שאנו רוצים לקבוע שמות לתנועות. הייתה הצעה, שנדחתה. אני מציע שנחליט, שאנו מבקשים לקבוע מונחים לכל אחד מן השמות האלה. קיבלנו רשימה. נחשוב עליה, ונחליט בישיבה הבאה.

הא' בלאו: בישיבה הבאה יהיה ויכוח מחודש.

הא' אברמסון: אי אפשר שלא להשיב. החומר היה בידינו שבועות מספר.

הא' מלצר: הייתי רוצה לדעת, מה דעתו של כל אחד מן החברים.

הא' איתן: הייתה הצעה לקבוע לכל אחד מן השמות שתי צורות. אני מציע לשקול את ההצעה.

הא' אירמאי: נצביע על כל שם לחוד.

הגב' שלומי: בעניין זה יש מסורות בבתי-הספר במשך שנים רבות. הטיעון שיקנו שמות שונים איננו תופס, דומני. אין כאן עניין של מלה חדשה שיקנו אותה או לא. יש כאן מונחים השגורים בבתי-הספר. ברוב בתי-הספר אומרים: קָמֶץ, סְגוּל. השאלה היא, אם ללכת לפי הנוהג בבתי-הספר. אותי לימדו - ודומני שגם את רוב האנשים שהתחנכו כאן בבתי-הספר - ללכת לפי ההברה הראשונה בשם התנועה, משום שבה משמשת התנועה הזאת. סְגוּל בסמ"ך סגולה, פֶּתַח בפ"א פתוחה. המורים רובם אמונים על שמות אלה, ולא על השמות החדשים.

הא' אברמסון: נקיים הצבעה ניסיונית.

הא' רבין: האם יש הצעה אלטרנטיבית לכל אחד מהשמות?

הא' איתן: הצעה הוועדה - קָמֶץ. אם אני יודע, שיש מקום לצורה שנייה, יהיה לי קל יותר להחליט. מדוע לא נצרף לכל אחד מן השמות צורה שנייה?

הא' מנצור: נצביע - מי בעד קמץ? מי בעד שתי הצורות?

הא' אברמסון: נצביע תחילה על הצעת הוועדה, על כל שם ושם.

הא' רוזנטל: הגב' בהט קראה גם את ההצעות של הוועדה למונחי הדקדוק לבתי-הספר, לא כולן היו זהות להצעות ועדת הדקדוק. הן אינן רשומות לפנינו.

הא' אברמסון: אנו עוסקים בהצעות הוועדה, ומקיימים עליהן הצבעה ניסיונית.

הצבעה

6 -	בעד הצעת הוועדה קמץ	1.
12 -	בעד קמץ	
3 -	נמנעו	
11 -	בעד השם פתח	2.
2 -	נגדו	
4 -	נמנעו	
8 -	בעד השם חלם	3.
9 -	בעד השם חולם	
7 -	בעד השם קבוץ	4.
10 -	בעד השם קבוץ	
7 -	בעד השם חירק	5.
9 -	בעד השם חיריק	

הא' אברמסון: מעירים לי שעל השם "חירק" היינו צריכים להצביע בעד ונגד. נקיים הצבעה חוזרת.

7 -	בעד השם חירק	א5.
9 -	נגדו	
9 -	בעד השם חיריק	ב5.
7 -	נגדו	
5 -	בעד השם צרי (ע"מ חצי)	א6.
9 -	נגדו	
10 -	בעד השם צירה	ב6.
4 -	נגדו	

7. א. בעד השם סגול - 7
נגדו - 11

השם סגול לא נתקבל.

7. ב. בעד השם סגול - 11

8. א. בעד השם שורק - 7
נגדו - 7

בעד שורק בהצבעה חוזרת - 8
נגדו - 10

8. ב. בעד השם שורוק - 10
נגדו - 5

9. השם פֶּסֶף נתקבל פה אחד.

10. בעד השם יְתִיב - 12
נגדו - 1
נמנעו - 5

הא' אברמסון: זו הייתה הצבעה ניסיונית. אני רואה בהצבעה תעודת כבוד לוועדה שטרחה הרבה. החברים לא התרגלו לשמות חדשים. תתקיים הצבעה נוספת. השאלה היא, אם להחזיר את כל המונחים לוועדה.

הא' אבן-שושן: השאלה - לאיזו ועדה.

הא' אברמסון: השאלה, אם להחזיר את המונחים לאותה ועדה שהביאה אותם למליאה זו, כדי שתדע מה הייתה דעתם של חברי המליאה, או שנצביע בישיבה הבאה.

הא' ברוידא: אני מציע להצביע על כך היום.

הא' רבין: אני בעד הצבעה במליאה. איני חושב, ששמות אלה יהיו עניין לוועדה. המליאה הראתה, באיזה כיוון היא מבקשת ללכת. אני מציע, כי בישיבה הבאה של המליאה תתקיים הצבעה סופית. אני אומר זאת בתור יושב-ראש הוועדה למונחי דקדוק לבתי הספר.

הא' איתן: אני מסכים להערה זו. בינתיים יש אפשרות לתקן פגם קטן. ההצעה החדשה של הוועדה השנייה לא נשלחה לחברים כמקובל, ולא הייתה בסדר היום של המליאה. כיוון שתתקיים הצבעה שנייה, אפשר להגיד בינתיים את ההצעה, כפי שנתקבלה בהצבעה הניסיונית, לכל החברים, כדי לשמוע את הערותיהם. מבחינה פורמאלית אפשר היה לערער על כל הדיון.

הא' אברמסון: זו הייתה הצבעה ניסיונית.

הא' בן־חיים: כאן מדובר על שתי ועדות. כאשר מתקבל משהו בוועדה למונחים, מעבירים זאת לוועדה לדקדוק כדי לבחון את המשקל, את הצורה הדקדוקית והניקוד. כאן הבעיה היא של דקדוק ושל משקלים. ועדת הדקדוק דנה וחיוותה את דעתה על בעית הצורה. לא קיבלנו את דעתה. המליאה קובעת, שיש מלים שאין להן משקל עברי. אי אפשר להתעלם מן העובדה, שיש בעיה של הריבוי. אני רוצה לדעת, מה עלינו לומר ברבים. זאת אומרת, שצריך לדון על כך בשלמות. ברור, שהייתה שאלה של צורה עברית של המלה. איש אינו חולק על המונח עצמו.